

เย็นพระยศขุนเดือน เต็นฟ้า

■ ชวนพิศ อิฐรัตน์

บทนำ

นับแต่อดีตจวบจนปัจจุบันแม้กาลจะผันผ่านไปนานนับหลายศตวรรษ ประเทศไทยไม่เคยไร้กษัตริย์ปกครอง ไม่ว่าจะเป็นยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือยุคประชาธิปไตย ซึ่งถือเป็นโชคอันอุดมที่พระมหากษัตริย์เกือบทุกพระองค์ในฐานะสมมุติเทพ ตามความเชื่อแต่เบื้องบรรพกาล ได้ทรงสั่งสมพระบารมี ซึ่งก่อปรด้วยชาติตติยราชภรณ์และชาติตติยราชธรรม นำพาประเทศชาติให้แคล้วคลาดปราศจากภัยอันตรายนานา อีกทั้งยังรังสรรค์ความรุ่งโรจน์รุ่งเรืองให้เกิดแก่อาณาประชาราษฎร์ พระราชคุณูปการอันเอกอนันต์แห่งองค์พระมหากษัตริย์ไทยเป็นดังโคลงที่ว่า

เสร็จเสวยสวรรคตอ้าง

ไอศูรย์ สรวงฤา

เย็นพระยศขุนเดือน

เต็นฟ้า

เกษมสุขส่องสมบูรณ

บานทวีป

สว่างทุกขทุกภเวศหล้า

แหล่งล้วนสรรเสริญ

(ลิลิตพระลอ)

ตำนานแห่งสมมุติเทพ

ในวรรณคดีสมัยสุโขทัยเรื่องไตรภูมิพระร่วง กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของพระมหากษัตริย์โดยพิศดาร ซึ่งสรุปความได้ว่า

เมื่อครั้งจะสิ้นกัลป์ เกิดไฟบัลลัยกัลป์ไหม้ภพภูมิทั้งหลาย เทวดาได้ก่ดินง้วนดินอันเนื่องมาจากแผ่นดินถูกไฟไหม้ขึ้น ก็พากันลงมากินง้วนดิน เมื่อกินดินแล้วก็เกิดเป็นอนุคน จึงกลายเป็นมนุษย์โลก ตั้งแต่ครั้งนั้น ต้องสร้างบ้านเรือน เพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารเพื่อยังชีพ ต่อมาจึงมีจำนวนมากเข้าก็เกิดทะเลาะเบาะแว้ง ไม่มีความสงบสุขดังก่อน จึงพากัน

ปรึกษากันว่าควรจะหาผู้เป็นใหญ่มาเป็นหัวหน้าปกครอง

เขาจึงไปไหว้พระโพธิสัตว์เจ้า ขอให้ท่านเป็นเจ้าเป็นจอมแก่ผู้ช้ำ เขาจึงอภิเษกพระโพธิสัตว์เจ้าให้เป็นพระญา ด้วยชื่อ ๓ ชื่อ อันหนึ่งชื่อมหาสมมติราช อันหนึ่งชื่อชัตติยะ อันหนึ่งชื่อราชา อันเรียกว่าชัตติยะนั้นได้ เพราะว่าคนทั้งหลายให้แบ่งปันไร่นาเข้าน้ำแก่คนทั้งหลายแล อันเรียกชื่อว่าราชานั้น เพราะท่านนั้นถูกเนื้อพึงใจคนทั้งหลายแล จึงเรียกว่าราชาเพื่อดังนั้นแล พระโพธิสัตว์เจ้า หากเป็นผู้ชายทั้งหลาย แลคนทั้งหลาย

ย่อมยกท่านให้เป็นพระญาไล่ เพราะเขาเห็นท่าน
นั้นมึบโงมอ้งงามกว่าคนทั้งหลาย แลรู้ว่าคน
ทั้งหลาย แลใจงามใจดีกว่าคนทั้งหลาย ใจซื่อใจ
ตรงใจบุญยิ่งกว่าคนทั้งหลาย เขาเห็นดังนั้น เขา
จึงตั้งให้เป็นพระญา เป็นเจ้าเป็นจอมเขา เพื่อ
ดังนั้นแล พึงสอนเรียกชื่อขัตติยะนั้นก็สืบสันดาน
มาต่อเท่าบัดนี้แล...^๑

ในลิลิตยวนพ่าย^๒ ซึ่งเป็นวรรณคดีเทิดพระเกียรติ-
สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้กล่าวว่า เทพ ๑๑ องค์
ได้เสด็จมารวมกันเป็นองค์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
เทพทั้ง ๑๑ องค์ ได้แก่ พระพรหม พระวิษณุ พระอิศวร
พระอินทร์ พระยม พระมารุต พระพิรุณ พระอัคนี ท้าว
กุเวรผู้เป็นจอมอสูร พระอาทิตย์และพระจันทร์ ดัง
โคลงที่ว่า

พรหมพิษณุบรมเศรเจ้า	จอมเมรุ มาศแฮ
ยัมเมศมารุตอร	อาศนม้า
พรณคณิกุเพนทรา	สุรเสพย
เรื่องรวีวรจำ	แจ่มจันทร์ ๗
เอกาทสเทพแสง	เอาองค์ มาฤ
เป็นพระศรีสรรเพชญ	ที่อ้าง
พระเสด็จดำรงรักษ	ลัยงโลก ไล่แฮ
ทุกเทพทุกทังไหว้ว	ช่วยไชย ๗

ดังนั้น พระมหากษัตริย์จึงได้ชื่อว่าเป็น**สมมุติเทพ**
ตั้งแต่นั้นมา

อย่างไรก็ตาม คำที่ใช้สำหรับเรียกขานพระมหา-
กษัตริย์^๓ ซึ่งมีความหมายต่างๆ กันตามรูปศัพท์ก็มีอยู่
มาก ทั้งที่ใช้อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น

พระมหากษัตริย์ = นักรบผู้ยิ่งใหญ่

ราชา, ราชน	=	ผู้ขุบยอมจิตใจผู้อื่นไว้ ด้วยธรรม
พระเจ้าอยู่หัว	=	พระผู้เป็นผู้นำ
พระเจ้าแผ่นดิน	=	พระผู้เป็นเจ้าของ แผ่นดิน
เจ้าเหนือหัว	=	ผู้อยู่เหนือหัว
เจ้าชีวิต	=	ผู้เป็นเจ้าของชีวิต
ในหลวง	=	นายผู้ยิ่งใหญ่

ถึงแม้คำเหล่านี้จะมีความหมายต่าง ๆ กันออกไป
แต่ความหมายที่แท้จริงแล้วเป็นอย่างเดียวกัน คือ พระ
มหากษัตริย์ทรงเป็นบุคคลผู้ควรแก่การเคารพสักการะ
สูงสุด เพราะทรงมีคุณูปการแก่เหล่าประชาราษฎร์
เป็นอนเนกอนันต์ ด้วยทรงประกอบพระราชกิจทั้งขัตติย
ราชการและทรงไว้ซึ่งขัตติยราชธรรม

ขัตติยราชการ

จากกล่าวได้ว่า พระราชภารกิจของพระมหา
กษัตริย์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีอยู่ ๒ ประการ^๔ คือ

๑. ทรงเป็นหัวหน้าครอบครัวใหญ่ที่มีความ
สัมพันธ์กันทางสายเลือดกับหมู่คณะ
๒. ทรงเป็นประมุขของรัฐในทางการเมืองหรือ
เป็นผู้มีอำนาจการปกครองสูงสุด

สำหรับแนวคิดประการแรกนั้น เป็นคตินิยมใน
สมัยสุโขทัย ซึ่งถือว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพ่อเมือง
ดูแลปกครองประชาชนผู้เปรียบเสมือนลูก ดังนั้น พระ
มหากษัตริย์ในสมัยสุโขทัย จึงมีคำนำหน้าพระนามว่า
พ่อขุน เช่น พ่อขุนรามคำแหง เป็นต้น ส่วนสมัย
อยุธยาตลอดจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ คตินิยมเปลี่ยน
ไปเป็นแบบทวารวดีราช เพราะอิทธิพลขอม คำนำหน้า
พระนาม จึงเปลี่ยนไปเป็น สมเด็จพระ หรือ พระบาท

^๑พระญาไล่ไท. (๒๕๒๖). ทสมกัณฑ์ โองาสมหาภิลาตี สุนทรนิดา-กัลปวินาศและอุบัติ. *ไตรภูมิภคหรือไตรภูมิพระร่วง*. หน้า ๑๓๙-๑๔๐.

^๒ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๔). *พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา โคลงยวนพ่าย*. หน้า ๑๑-๑๒.

^๓ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (๒๕๒๐). *พระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตย*. หน้า ๑-๒.

^๔แหล่งเดิม.

สมเด็จพระ เช่น สมเด็จพระนเรศวร, พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เป็นต้น

ขัตติยราชธรรม

พระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันต่างทรงยึดมั่นอยู่ในธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์อันประกอบไปด้วยทศพิธราชธรรม และธรรมประการอื่น ๆ เช่น สังคหัตถุธรรม และจักรวรรดิวัตร เป็นต้น

ทศพิธราชธรรม

ในลิลิตตะเลงพ่าย^๕ กวีได้ยกพระเกียรติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยยกทศพิธราชธรรมหรือธรรมมะ ๑๐ ประการสำหรับพระราชมาแสดงดังนี้

๑ ทาน (การทำทาน)

พระเปรมปฏิบัติเบื่อง	ทศธรรม ถ้วนแฮ
ทานวัตรพิสดาร	สิ่งให้
ทวยเกษมมัวห่มพั้น	พทพวก แคลนนา
วันละวันตั้งไว้	ทกห้างแห่งสถาน

๒ สิล (การรักษาศีล)

เกลิงการกุศลสืบสร้าง	เบญจางค ศิลเฮย
เนื่องนิวัตรฤวาง	ว่างเว้น
บำเพ็ญทุกขทาง	บุญเบือ บาปนา
แสวงสัจจมคโมกข์เร็น	รอดร้อยสงสาร

๓ ปริจาค (การบริจาคทรัพย์ทำบุญ)

สมภารพระก่อเกื้อ	การก ธรรมแฮ
ชินศาสนูปถัมภก	เพิ่มตั้ง
จตุราปัจเจศยก	บริจาค ออกเฮย
อวยแต่ชุ่มชีทั้ง	ทั่วแคว้นแขวงสยาม

๔ อาชชว (ความซื่อตรง)

พระงามอุษุภาพพร้อม	ไตรพิธ ทวารเฮย
กายกมลภาวิต	ชื่อช้อง

บำเพ็ญเพิ่มสุจริต	เจริญสัตย์ สงวนนา
สิ่งคดปลดเปลื้องช้อง	แต่ครั้งฤามี

๕ มหุทว (ความอ่อนโยน)

ปรานีมาโนชน้อม	มฤทุ
ในนิกรชนชู	ชุ่มแผ้ว
พระเอื้อพระเอ็นดู	โดยเพียง ธรรมนา
อดโทษโปรดเกศเกล้า	ผิตพลั้งสั่งสอน

๖ ตบ (ความประพฤติดี)

สังวรอุโบสถสร้าง	ประดีทิน
มาสประมาณวารถวิล	สี่ถ้วน
อัญฐานคิกวิริยิน	ทริยสังค กามเฮย
มละอิสริยสุขล้วน	โลกช้องสรรเสริญ

๗ อุกุโธ (ความไม่โกรธ)

ทรงเจริญมิตรภาพเพียง	พรทมาน
ทิศทจรตทุกสถาน	แผ้วแผ้ว
ซัดสัตว์เสพสำราญ	รมย์ทั่ว กันนา
เย็นยิ่งจันทรกานต์แก้ว	เกิดน้ำจ้ำแสง

๘ อวิหีสณจ (ความไม่เบียดเบียน)

เสด็จแสดงยศเยือกเหล่า	แหล่งไฟท
เพื่อพระกรุณาใน	เขตข้า
บ่กอบบ่ก่อกัย	พิบัติเบียด เบียนเฮย
บานทุกหน้าถ้วนหน้า	นอบน้อมถวายพร

๙ ขนตมจ (ความอดทน)

ถาวรธิวาสันค้ำ	ขันติ ธรรมฤ
คำถุณวิโรธราศี	ชุ่นช่อน
เพ็ญผลพุทธบารมี	วิมุติสุข แสงนา
เนื่องโลกโคกเสื่อมร้อน	สิ่งร้ายฤพาน

^๕สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส. (๒๕๓๙). **ลิลิตตะเลงพ่าย**. หน้า ๑๕๓-๑๕๖.

๑๐. อวิโรชนิ (ความไม่ประพฤติผิด)

พระญาณยลเยียงเบื่อง ไบราณ ริตนา
 ในนิตราษศาสตร์สาร สืบไว้
 บ่แปรประพฤติพาล แพกฉบับ บูรพเฮย
 โดยชอบกอบกิจให้ ธเรศตั้งแต่ปาง

สังคหวัตถุ และจักรวรรดิวัตร

นอกจากทศพิธราชธรรมซึ่งเป็นธรรมะสำคัญ
 สำหรับพระราชชาแล้วธรรมประการอื่น คือ สังคหวัตถุ
 และจักรวรรดิวัตร^๖ ก็มีความสำคัญดุจกัน

สังคหวัตถุ ซึ่งเป็นพระราชจริยานวัตร อันเป็นที่
 ตั้งแห่งความสงเคราะห์ ยึดเหนี่ยวน้ำใจประชาชน เป็น
 ราชนิตธิธรรมที่มีมาทั้งในพุทธศาสนาและศาสนา
 พราหมณ์ ได้แก่

๑. สสฺสเมธ (การบูชาด้วยข้าวกล้า) ความที่ทรง
 พระปรีชาในการบำรุง ัญญาหาร พลาหารให้สมบูรณ์
๒. ปุริสเมธ (การบูชาบุรุษ) ความที่ทรงพระ
 ปรีชาในการสงเคราะห์บุรุษที่ประพฤติดี
๓. สมมาปาสี (บ่วงอันชอบ) ความที่ทรงพระ
 ปรีชาในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขของราษฎร
๔. วาจาเปยยย (วาจาเป็นที่รัก) การตรัสวาจาที่
 อ่อนหวานแก่ชนทุกชั้นตามควรแก่ฐานะและภาวะ

จักรวรรดิวัตร คือธรรมะอันเป็นพระราชจริยวัตร
 สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงถือและอาศัยธรรมะข้อนี้
 เป็นธงชัย มี ๑๒ ประการ คือ

๑. ควรอนุเคราะห์คนในราชสำนัก และคน
 ภายนอกให้มีความสุข ไม่ปล่อยปละละเลย
๒. ควรผูกไมตรีกับประเทศอื่น

๓. ควรอนุเคราะห์พระราชวงศานุวงศ์
๔. ควรเกื้อกูลพราหมณ์ คหบดี คฤหบดีชน คือ
 เกื้อกูลพราหมณ์ และผู้ที่อยู่ในเมือง
๕. ควรอนุเคราะห์ประชาชนในชนบท
๖. ควรอนุเคราะห์สมณพราหมณ์ผู้ทรงศีล
๗. ควรจักรรักษาฝูงนก นื้อ และสัตว์ทั้งหลาย
 มิให้สูญพันธุ์
๘. ควรห้ามชนทั้งหลายมิให้ประพฤติผิดธรรม
 และชักนำด้วยตัวอย่างให้อยู่ในกุศลสุจริต
๙. ควรเลี้ยงดูคนจน เพื่อมิให้ประกอบกร
 ทุจริตกุศล และอกุศลต่อสังคม
๑๐. ควรเข้าใกล้สมณพราหมณ์ เพื่อศึกษาบุญ
 และบาป กุศลและอกุศลให้แจ่มชัด

๑๑. ควรห้ามจิตใจมิให้ต้องการไปในที่ที่พระมหา
 กษัตริย์ไม่ควรเสด็จ

๑๒. ควรดับความโลภ มิให้บารรณาในลาภที่
 พระมหากษัตริย์ไม่ควรจะได้

จากฟ้าสู่ดิน

อาจกล่าวได้ว่า ทุกประเทศในสังคมโลกจะต้องมี
 ผู้นำ เพราะหากประเทศใดขาดผู้ปกครองบ้านเมือง
 ประชากรราษฎรก็จะระส่ำระสาย ดังที่กล่าวไว้ใน
ทิตโปเทศว่า

ถ้าไม่มีนรบดีเป็นผู้ควบคุม
 ปวงประชาราษฎรก็ระส่ำระสาย
 เหมือนเรือที่ขาดพาย
 ต้องลอยเคว้งคว้างในกลางทะเล^๗

^๖ธานินทร กัรยวิเชียร. **เรื่องเดิม**. หน้า ๓๒-๓๔.

^๗เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป. (๒๔๙๓). **ทิตโปเทศ**. หน้า ๑๗๐.

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงทำศึกยุทธหัตถี พุทธศักราช 2135

ภาพสีน้ำมันบนผ้าใบ ขนาด 64 × 102 ซม. พ.ศ. 2535

ศิลปิน : ศ. เฉลิม นาคีรักษ์ (ศิลปินแห่งชาติ)

แต่ถ้าแวนแคว้นใดมีพระราชผู้ปกครองบ้านเมือง
ไม่ตั้งอยู่ในธรรม บ้านเมืองนั้นก็แปรปรวน ดังพุทธ
คำรัสที่ว่า

*ในสมัยใด พระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม ในสมัยนั้น
ข้าราชการ พรหมณ์ คฤหบดี ชวานิคมชนบท
ทั้งหลายก็จะพลอยไม่ตั้งอยู่ในธรรมด้วย
พระจันทร์ พระอาทิตย์ ดาวฤกษ์ กลางคืน
กลางวัน ฤดูแล้ง เป็นต้น ก็แปรปรวนไปด้วย*

^๔สุชีพ ปุญญานุภาพ. (๒๕๒๕). พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน. หน้า ๕๒๕.

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกเถลิงถวัลยราชสมบัติ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี

ภาพสีน้ำมันบนผ้าใบ ขนาด 64 × 102 ซม. พ.ศ. 2535

ศิลปิน : ศ. เฉลิม นาคีรักษ์ (ศิลปินแห่งชาติ)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชเสด็จเลียบพระนครทางสถลมารค

คราวพระชนมายุครบ 3 รอบ

ภาพสีน้ำมันบนผ้าใบ ขนาด 64 × 102 ซม. พ.ศ. 2535

ศิลปิน : ศ. เฉลิม นาคีรักษ์ (ศิลปินแห่งชาติ)

ภาคผนวก^๙

พระมหากษัตริย์ไทย : จากอดีตถึงปัจจุบัน

กรุงสุโขทัย

๑.	ราชวงศ์พระร่วง	พ่อขุนศรีอินทราทิตย์	พ.ศ. ๑๗๘๑ –
๒.	ราชวงศ์พระร่วง	พ่อขุนบานเมือง	
๓.	ราชวงศ์พระร่วง	พ่อขุนรามคำแหงมหาราช	พ.ศ. ๑๘๒๒ – ๑๘๔๒
๔.	ราชวงศ์พระร่วง	พระยาเลอไทย	พ.ศ. ๑๘๔๒ – ๑๘๔๔
๕.	ราชวงศ์พระร่วง	พระยารัษฎาภิเศก	พ.ศ. ๑๘๔๔ – ๑๘๙๐
๖.	ราชวงศ์พระร่วง	พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไท)	พ.ศ. ๑๘๙๐ –
๗.	ราชวงศ์พระร่วง	พระมหาธรรมราชาที่ ๒	พ.ศ. – ๑๙๔๒
๘.	ราชวงศ์พระร่วง	พระมหาธรรมราชาที่ ๓ (ไสยลือไทย)	พ.ศ. ๑๙๔๒ – ๑๙๖๒
๙.	ราชวงศ์พระร่วง	พระมหาธรรมราชาที่ ๔ (บรมपाल)	พ.ศ. ๑๙๖๒ – ๑๙๘๑

หมายเหตุ : พ.ศ. ในการเสวยราชย์และสวรรคตของกษัตริย์สุโขทัยนั้น ผู้รู้ถกกันยังไม่เป็นที่ยุติ

กรุงศรีอยุธยา

๑.	ราชวงศ์อู่ทอง	สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (อู่ทอง)	พ.ศ. ๑๘๙๓ – ๑๙๑๒
๒.	ราชวงศ์อู่ทอง	สมเด็จพระราเมศวร (ครั้งที่ ๑)	พ.ศ. ๑๙๑๒ – ๑๙๑๓
๓.	ราชวงศ์สุพรรณภูมิ	สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (พังว)	พ.ศ. ๑๙๑๓ – ๑๙๓๑
๔.	ราชวงศ์สุพรรณภูมิ	พระเจ้าทองลับ (ถูกปลงพระชนม์)	พ.ศ. ๑๙๓๑ – ๑๙๓๑
	ราชวงศ์อู่ทอง	สมเด็จพระราเมศวร (ครั้งที่ ๒)	พ.ศ. ๑๙๓๑ – ๑๙๓๔
๕.	ราชวงศ์อู่ทอง	สมเด็จพระรามาธิบดี (ถูกถอดจากราชสมบัติ)	พ.ศ. ๑๙๓๔ – ๑๙๕๒
๖.	ราชวงศ์สุพรรณภูมิ	สมเด็จพระอินทราชาธิราช (เจ้านครอินทร์)	พ.ศ. ๑๙๕๒ – ๑๙๖๗
๗.	ราชวงศ์สุพรรณภูมิ	สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา)	พ.ศ. ๑๙๖๗ – ๑๙๙๑
๘.	ราชวงศ์สุพรรณภูมิ	สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ	พ.ศ. ๑๙๙๑ – ๒๐๓๑
๙.	ราชวงศ์สุพรรณภูมิ	สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓	พ.ศ. ๒๐๓๑ – ๒๐๓๔
๑๐.	ราชวงศ์สุพรรณภูมิ	สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒	พ.ศ. ๒๐๓๔ – ๒๐๗๒

^๙คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจจัดทำหนังสือเกี่ยวกับประเทศไทยสำหรับเยาวชน. (๒๕๒๕). **เมืองไทยของเรา**. หน้า ๑๘๖ - ๑๘๗.

๑๑. ราชวงศ์สุพรรณภูมิ	สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ (หน่อพุทธางกูร)	พ.ศ. ๒๐๗๒ – ๒๐๗๖
๑๒. ราชวงศ์สุพรรณภูมิ	พระราชภาณุโลก (ถูกปลงพระชนม์)	พ.ศ. ๒๐๗๖ – ๒๐๗๗
๑๓. ราชวงศ์สุพรรณภูมิ	สมเด็จพระชัยราชาธิราช	พ.ศ. ๒๐๗๗ – ๒๐๘๙
๑๔. ราชวงศ์สุพรรณภูมิ	พระยอดฟ้าหรือพระแก้วฟ้า (ถูกปลงพระชนม์)	พ.ศ. ๒๐๘๙ – ๒๐๙๑
๑๕. ราชวงศ์สุพรรณภูมิ	สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ	พ.ศ. ๒๐๙๑ – ๒๑๑๑
๑๖. ราชวงศ์สุพรรณภูมิ	สมเด็จพระมหินทรราชาธิราช	พ.ศ. ๒๑๑๑ – ๒๑๑๒
๑๗. ราชวงศ์สุโขทัย	สมเด็จพระมหาธรรมราชา	พ.ศ. ๒๑๑๒ – ๒๑๓๓
๑๘. ราชวงศ์สุโขทัย	สมเด็จพระนเรศวรมหาราช	พ.ศ. ๒๑๓๓ – ๒๑๔๘
๑๙. ราชวงศ์สุโขทัย	สมเด็จพระเอกาทศรถ	พ.ศ. ๒๑๔๘ – ๒๑๕๓
๒๐. ราชวงศ์สุโขทัย	พระศรีเสาวภาคย์ (ถูกปลงพระชนม์)	พ.ศ. ๒๑๕๓ – ๒๑๕๓
๒๑. ราชวงศ์สุโขทัย	สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม	พ.ศ. ๒๑๕๓ – ๒๑๗๑
๒๒. ราชวงศ์สุโขทัย	สมเด็จพระเชษฐาธิราช (ถูกปลงพระชนม์)	พ.ศ. ๒๑๗๑ – ๒๑๗๒
๒๓. ราชวงศ์สุโขทัย	พระอาทิตย์วงศ์ (ถูกถอดจากราชสมบัติและถูกปลงพระชนม์ภายหลัง)	พ.ศ. ๒๑๗๒ – ๒๑๗๒
๒๔. ราชวงศ์ปราสาททอง	สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง	พ.ศ. ๒๑๗๒ – ๒๑๙๙
๒๕. ราชวงศ์ปราสาททอง	สมเด็จพระเจ้าฟ้าไชย (ถูกปลงพระชนม์)	พ.ศ. ๒๑๙๙ – ๒๑๙๙
๒๖. ราชวงศ์ปราสาททอง	สมเด็จพระศรีสุธรรมราชา (ถูกปลงพระชนม์)	พ.ศ. ๒๑๙๙ – ๒๑๙๙
๒๗. ราชวงศ์ปราสาททอง	สมเด็จพระนารายณ์มหาราช	พ.ศ. ๒๑๙๙ – ๒๒๓๑
๒๘. ราชวงศ์บ้านพลูหลวง	สมเด็จพระเพทราชา	พ.ศ. ๒๒๓๑ – ๒๒๔๖
๒๙. ราชวงศ์บ้านพลูหลวง	สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ (พระเจ้าเสือ)	พ.ศ. ๒๒๔๖ – ๒๒๕๑
๓๐. ราชวงศ์บ้านพลูหลวง	สมเด็จพระเจ้าท้ายสระ	พ.ศ. ๒๒๕๑ – ๒๒๗๕
๓๑. ราชวงศ์บ้านพลูหลวง	สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ	พ.ศ. ๒๒๗๕ – ๒๓๐๑
๓๒. ราชวงศ์บ้านพลูหลวง	สมเด็จพระเจ้าอุทุมพร (สละราชสมบัติออกผนวช)	พ.ศ. ๒๓๐๑ – ๒๓๐๑
๓๓. ราชวงศ์บ้านพลูหลวง	สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ	พ.ศ. ๒๓๐๑ – ๒๓๑๑

กรุงธนบุรี

๑. สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พ.ศ. ๒๓๑๐ – ๒๓๒๕

กรุงรัตนโกสินทร์

๑.	บรมราชจักรีวงศ์	พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช	พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๕๒
๒.	บรมราชจักรีวงศ์	พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย	พ.ศ. ๒๓๕๒ - ๒๓๖๗
๓.	บรมราชจักรีวงศ์	พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๓๙๔
๔.	บรมราชจักรีวงศ์	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๑๑
๕.	บรมราชจักรีวงศ์	พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๕๓
๖.	บรมราชจักรีวงศ์	พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๖๘
๗.	บรมราชจักรีวงศ์	พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว	พ.ศ. ๒๔๖๘ - ๒๔๗๗
๘.	บรมราชจักรีวงศ์	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล	พ.ศ. ๒๔๗๗ - ๒๔๘๙
๙.	บรมราชจักรีวงศ์	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช	พ.ศ. ๒๔๘๙ - ปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจจัดทำหนังสือเกี่ยวกับประเทศไทยสำหรับเยาวชน. (๒๕๒๕). **เมืองไทยของเรา**. กรุงเทพฯ : บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (๒๕๒๐). **พระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ปรมาลิขิตชีโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. (๒๕๓๙). **ลิลิตตะเลงพ่าย**. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๔). **พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา โคลงยวนพ่าย**. กรุงเทพฯ : บริษัทนิวไทยมิตรการพิมพ์ (๑๙๙๖) จำกัด.
- ลิไท, พระยา. (๒๕๒๖). **ไตรภูมิภคหรือไตรภูมิพระร่วง**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรีย์.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (๒๕๒๕). **พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป. (๒๔๙๓). **ทีโศปเทศ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุดม.